

Asia: VN/1070/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sukupuolen vahvistamisesta sekä siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen edellytyksiin (1 §):

ISIO ry on tyytyväinen siihen, että lääketieteellinen sukupuolenkorjaus ja juridinen sukupuolen vahvistaminen erotetaan toisistaan ja sukupuolen vahvistamiseen riittää hakijan oma selvitys. Tämä edistää oikeuksien toteutumista ja vastaa osaan Suomelle annetuista ihmisoikeussuosituksista.

Täysi-ikäisyysvaatimus juridisen sukupuolen vahvistamisen edellytyksenä ei ole sopusoinnussa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen tai perustuslain syrjimättömyyskiellon kanssa kuten valmistelutyön yhteydessä laaditussa selvityksessä mainitaan. Juridisen sukupuolen korjaamisella jo ennen täysi-ikäisyyttä olisi merkittävä hyvinvointia edistävä vaikutus. Esityksessä ja selvityksessä on melko laajasti käsitelty juridisen sukupuolen vahvistamisen mahdollistamista alaikäisille. Esityksestä ei kuitenkaan käy ilmi, miksi tämä ja sen vaikutus lasten ja nuorten perus- ja ihmisoikeuksiin on jätetty jatkovalmistelussa selvitettäväksi ja arvioitavaksi. Avoimeksi myös jää, milloin ja missä yhteydessä asia on tarkoitus ottaa jatkovalmisteluun.

Virkamiesryhmän tehtävänä oli tehdä tarvittavat lainsäädännölliset ehdotukset sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden aseman ja oikeuksien järjestämiseksi hallitusohjelman mukaisesti sekä tehdä tarvittavat muut ehdotukset erityisesti intersukupuolisten lasten itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi lapsen edun ja henkilökohtaisen koskemattomuuden sekä iän ja kehitystason mukaisesti. ISIO on pettynyt intersukupuolisten lasten aseman sivuuttamiseen tilanteessa, jossa olisi ollut mahdollista luoda ihmisoikeusmyönteinen ja kattava laki, joka huomioi laajasti alaikäiset ja on aidosti itsemääräämisoikeuteen perustuva.

2. Kommenttinne liittyen hakemukseen ja sen käsittelyyn (2 §). Kommentteja pyydetään esimerkiksi siihen, onko sukupuolen vahvistamisen hakemusmenettely esitetystä muodostaan toimiva ja tarkoituksenmukainen.

Kansainväliset suositukset edellyttävät nimen ja oikeudellisen sukupuolen vahvistamisen mahdollistamista virallisissa asiakirjoissa nopeasti ja saavutettavasti. ISIO kannattaa mahdollisimman kevyttä prosessia oikeudellisen sukupuolen vahvistamiseksi. Sukupuolen vahvistamisen tulisi perustua omaan ilmoitukseen ilman harkinta-aikaa tai harkinta-ajan tulisi olla mahdollisimman lyhyt. ISIO kannattaa transjärjestöjen näkemyksiä hakemuksesta ja harkinta-ajasta.

3. Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutuksiin (3 §). Lausunnoissa pyydetään kiinnittämään erityistä huomiota sellaiseen lainsäädäntöön, jossa sukupuolelle annetaan merkitystä ja jota hallituksen esityksessä ei ole tunnustettu. Lisäksi huomiota pyydetään kiinnittämään säännöksen aiheuttamiin muutostarpeisiin lausunnonantajan toiminnassa/hallinnonalalla.

Ehdotetun lain on esimerkiksi arvioitu mahdollisesti edellyttävän muutoksia vankeus- ja tutkintavankeuslakien säännöksiin vankien sijoittamisesta sekä henkilöntarkastuksista ja päihitteettömyyden valvonnasta. Vastaavia säännöksiä on myös laissa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Lain on myös arvioitu edellyttävän muutoksia eräisiin rikoslain säännöksiin.

-

4. Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutuksiin ja vanhemmuuteen (4 §)

Yhdenvertaisen pääsyn turvaaminen hedelmöityshoitoihin, raskauden keskeytyksiin ja muihin luonnoksessa esiin nostettuihin terveyspalveluihin riippumatta juridisesta sukupuolimerkinnästä on erittäin kannatettavaa. Lisääntymisbiologisen sukupuolen käsite voi johtaa väärinsukupuolittamiseen palveluissa ja on epätarkka. Mm. eri syistä lisääntymiskyvyttömät henkilöt ja monet intersukupuoliset eivät määriy tämän mukaan. On varmistettava, ettei tämänkaltaisten termien käyttö voi yleisesti vaikuttaa kielteisesti henkilön saamaan terveydenhoitoon. ISIO kannattaa Sateenkaariperheet ry:n huomiota tarpeesta muuttaa lisääntymisterveyteen liittyvää lainsäädäntöä sukupuolineutraaliksi.

5. Kommenttinne liittyen vanhemmuutta kuvaavaan nimikkeen muuttamiseen (5 §). Erityistä huomiota pyydetään kiinnittämään sellaiseen lainsäädäntöön, jossa vanhemmuutta kuvaavaan nimikkeeseen liitetään oikeusvaikutuksia (vanhemmalle itselleen tai tämän lapselle) ja jota hallituksen esityksessä ei ole tunnustettu. Lausunnoissa pyydetään myös kiinnittämään huomiota niihin muutostarpeisiin, joita vanhemmuutta kuvaavan nimikkeen muuttaminen edellyttää esimerkiksi lausunnonantajan tietojärjestelmissä.

-

6. Kommenttinne liittyen ulkomaisen päätöksen tunnustamiseen (6 §):

-

7. Kommenttinne liittyen lain voimaantuloon ja sen soveltamisen porrastamiseen (8 §):

-

8. Kommenttinne liittyen esityksen pääasiallisiin vaikutuksiin, ml. selvitykseen joka on laadittu lapsivaikutusarvioinnin tueksi. Lausunnon pyydetään kiinnittämään huomiota vaikutuksiin, joita

lausunnonantaja arvioi esityksestä aiheutuvan toiminnalleen/hallinnonalallaan. Huomiota pyydetään kiinnittämään myös tietojärjestelmiin kohdistuviin muutostarpeisiin sekä muihin tiedonhallintalain 5 §:n 3 momentin kannalta olennaisiin asioihin.

Luonnoksessa ja sen yhteydessä teetetyssä selvityksessä on tarkasteltu lapsen oikeuksiin liittyviä näkökohtia. Niiden mukaan täysi-ikäisyyden vaatimus sukupuolen vahvistamiselle ei ole sopusoinnussa lapsen oikeuksien kanssa. Tämän asian siirtyminen jatkovalmisteluun on valitettavaa ja se tulee aloittaa pikaisesti.

Jatkossa on tärkeää selvittää väestötietojärjestelmän sukupuolitiedon tarpeellisuutta tai muuttamista kattamaan myös useampia vaihtoehtoja kuin nainen tai mies.

Virkamiestyöryhmän tehtävänä oli myös tehdä tarvittavat ehdotukset ”intersukupuolisten lasten itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi lapsen edun ja henkilökohtaisen koskemattomuuden sekä iän ja kehitystason mukaisesti”. Hallitusohjelmassa on kirjaus intersukupuolisten lasten itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta, jossa sitoudutaan luopumaan pienten lasten kosmeettisesta, ei-lääketieteellisestä sukuelinkirurgiasta. ISIO ry pitää suurena epäkohtana sitä, ettei lain valmistelun yhteydessä puututtu vahvemmin intersukupuolisten lasten asemaan, vaikka tämä oli työryhmän asialistalla.

Sellaiset lapsen sukupuoli-irteitä muokkaavat toimenpiteet, jotka eivät ole lapsen terveyden kannalta välttämättömiä ja jotka tehdään ilman lapsen tietoon perustuvaa suostumusta loukkaavat lasten ihmisoikeuksia.

Suomessa on annettu viime vuosina eettisiä ohjeistuksia ja suosituksia intersukupuolisten lasten hoitokäytäntöihin liittyen, mutta ne eivät ole pystyneet riittävällä tavalla puuttumaan intersukupuolisten lasten itsemääräämisoikeuden loukkauksiin.

Viitaten aiempaan lausuntoomme ISIO katsoo, että valmistelutyöryhmän analyysi siitä, että terveydenhuollon yleislainsäädäntö, ja viime kädessä rikoslaki, riittää suojelemaan intersukupuolisten lasten fyysistä koskemattomuutta ja itsemääräämisoikeutta, on virheellinen. Kokemukset sekä Suomesta että ulkomailta osoittavat, että terveydenhuoltohenkilökunnalle annettava koulutus tai suositukset, terveydenhuollon yleislainsäädäntö tai rikoslain pahoinpitelyä koskevat kriminalisoinnit eivät riitä.

9. Muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

-

Syrjänen Kaisli
Intersukupuolisten ihmisoikeudet - ISIO ry